

Oliko Sirak myös hengellisesti viisas?

Matti Liljeqvist

STI – 16.3.2009

”Jeesus Sirakin eli Ben Siran laatima teos kehittää Sananlaskujen kirjasta ja Saarnaajasta tuttua viisauksiperinnettä keskustellen oman aikansa kreikkalaisten aatevirtausten kanssa. Näin se avaa mielenkiintoisen näkökulman juutalaisen uskon ja hellenistisen kulttuurin kohtamiseen toisella esikristillisellä vuosisadalla.” (s. 14)

Sirakin kirjan käännösehdotuksen johdannossa oleva määrittely korostaa kirjassa olevaa yleisinhimillistä viisaustraditiota. Sananlaskuja esiintyy kaikissa kulttuureissa, ja niitä vertailemalla voidaan saada tietoa eri kulttuureille tärkeistä korostuksista.

Juutalaisessa kulttuurissa on tärkeää ollut sekä ihmisen suhde Jumalaan että Jumalan suhde ihmisten maailmaan. Millaisia näkökulmia Sirakin kirja antaa näihin kysymyksiin?

Jumalan suhde maailmaan

”Alussa, kaiken luodessaan Herra antoi kullekin luodulleen oman tehtävänsä. Hän järjesti kaikkien tehtävät ikuisiksi ajoiksi ja jakoi piirit, joissa toimia ajasta aikaan. - - Sitten Herra käänsi katseensa maahan ja täytti sen hyvyksillään, peitti sen kaikenlaisilla elävillä olennoilla. Maahan ne aikanaan palaavat.” (16:26, 27, 29, 30)

”Herra loi ihmisen maasta ja pani hänet jälleen palaamaan siihen. Hän sääti ihmiselle päivien ja vuosien määrän ja antoi vallan hallita kaikkea, mikä maan päällä elää.” (17:1-2)

”Kaikki ihmiset ovat maata, maan tomusta luotiin Aadam.” (33:10)

Ben Siran lähtökohta on Vanhasta testamentista tuttu ajatus, että maailma on Jumalan luoma. Hän käyttää tässä yhteydessä samaa heprean sanaa kuin 1.Moos. 1:1. Hänellä ei ole tarvetta lähteä spekuloidaan luomisen tapaa, hänelle riittää Raamatun todistus. Tässä maailmassa Jumala on antanut kullekin oman tehtävän, mikä viittaa siihen, että Jumalalla on suunnitelma tätä maailmaa varten. Maailma ei ole vain ihmisen tarpeita varten, vaan ihmiselläänkin on tehtävänsä ja vastuunsa luomakunnasta.

Samoin kuin Genesiksen alussa, maasta luodut olennot aikanaan palaavat maahan. Ajatus – ja sanavalinnat – viittaavat Raamatun luomiskertomuksen omaksumiseen. Ihmisen luomisesta Ben Sira kertoo tarkemmin:

”Hän varusti ihmiset jumalallisella voimallaan ja teki heidät omaksi kuvakseen. Kaiken, mikä elää, hän pani pelkäämään heitä, jotta he hallitsisivat villieläimiä ja lintuja. - - Hän antoi heille harkintakyvyn, kielen, silmät ja korvat ja sydämen ajattelemista varten. Hän täytti heidät tiedolla ja ymmärryksellä ja opetti, mikä on hyvää, mikä paha. He saivat sydämeensä Herran pelon, jotta oppisivat hänen tekojensa suuruuden.” (17:3-4, 6-8)

Jumala on antanut ihmiselle henkiset kyvyt, jotta ihminen voisi hallita luomakuntaa. Näistä lähtökohdista käsin voidaan tarkastella ihmisen suhdetta Jumalaan.

Ihmisen suhde Jumalaan

Ihmisellä on Ben Siran mukaan vapaa tahto:

”Älä sano: ’Herra minut luopumukseen vei’ – ei hän luo sellaista, mitä vihaa. Älä sano: ’Hän minut johti harhaan’ – ei hän tarvitse synnintekijöitä. Herra vihaa kaikkia kauhistavia tekoja, kukaan

Herraa pelkäävä ei rakasta niitä. Aikojen alussa hän loi ihmisen ja antoi tälle valinnanvapauden. Jos vain tahdot, voit noudattaa käskyjä ja luottaa hänen hyvyyteensä.” (15:11-15)

Toimiakseen vapaan tahtonsa avulla maailmassa ihminen tarvitsee viisautta. Tästä Ben Sira opettaa Sananlaskuista tutulla tavalla:

”Kaikki viisaus tulee Herralta, hänen luonaan sillä on ikuinen sijansa.” (1:1)

Tämä lause aloittaa koko kirjan ja on näin ollen ikään kuin otsikko. Kirjan aihe on siis viisaus ja sen oikea käyttö. Ben Sira rinnastaa viisauden ja Mooseksen lain. Luvussa 24 Viisaus puhuu itsestään:

”Minä olen lähtöisin Korkeimman suusta - - etsin pysyvää sijaa, kansaa, jonka maille asettuisin. Silloin sain kaiken luojalta käskyn, hän, joka minut loi, antoi minulle rauhaisan sijan. Hän sanoi: ’Asetu Jaakobin heimon pariin, Israel olkoon sinun perintöosasi.’ - - Rakkaasta kaupungistaan hän antoi rauhaisan asunnon, Jerusalemissa on minun valtani keskus. - - Kaikki tämä on sanottu Korkeimman Jumalan liiton kirjassa, laissa, jonka Mooses antoi meille, perinnöksi Jaakobin seurakunnille. - - Laki tulvii viisautta kuin Pison vettä, kuin Tigris kevään sadonkorjuun aikaan. Se vuodattaa ymmärrystä kuin tulviva Eufrat, kuin Jordan elonleikkuaan päivinä.” (24:3, 7, 8, 11, 23, 25, 26)

Viisauden eli Lain keskus on Jerusalem – ei siis mikään muu kaupunki. Ihmisen osa on elää tämän viisauden varassa. Voidakseen toteuttaa tehtävänsä viisaasti ja oikein ihmisen on oltava yhteydessä Jumalaan ja hankittava häneltä viisautta. Jumala kuitenkin antaa mielellään viisautta ihmisille:

”Vain yksi on viisas. Mahtavana ja pelottavana hän istuu valtaistuimellaan. - - Ne, jotka häntä rakastavat, saavat viisautta runsain mitoin. On viisasta ja kunniakasta rakastaa Herraa; ne, joille viisaus ilmaisee itsensä, saavat sen Herralta, jotta näkisivät hänet.” (1:8, 10)

Jumalan rakastaminen on avainasia viisauden hankkimisessa. Toinen tärkeä asia on jumalanpelko:

”Jumalanpelko on ylistyksen ja ylpeyden aihe, ilon lähde ja riemun sepele. - - Viisauden alku on Herran pelko. - - Viisauden täyttymys on Herran pelko. - - Viisauden sepele on Herran pelko. - - Viisauden juuri on Herran pelko.” (1:11, 14, 16, 18, 20)

Jumalanpelko on näin keskeisesti kytketty viisautteen. Viisaus alkaa Herran pelosta ja se johtaa syvenevään jumalanpelkoon. Tällä on käytännöllinen seuraus:

”Herran pelko pitää synnit loitolla, Herraa pelkäävä välttää kaiken vihan. - - Herran pelko opettaa ja kasvattaa.” (1:21, 27)

”Herraa pelkäävät selviytyvät hengissä, sillä he panevat toivonsa pelastajaansa. Herraa pelkäävä ei kauhistakaan, ei hän säiky, sillä hän luottaa Herraan.” (34:14-16)

Mitä Herran pelko sitten käytännössä on? Ensiksikin se on vilpittömyyttä Jumalan edessä:

”Älä suhtaudu torjuvasti Herran pelkoon äläkä lähesty häntä vilpillisin mielin.” (1:28)

”Herraa pelkäävät eivät uhmaa hänen käskyjään, häntä rakastavat seuraavat hänen tietään. Herraa pelkäävät pyrkivät täyttämään hänen tahtonsa, häntä rakastavat saavat laista kaiken ravintonsa. Herraa pelkäävät pitävät sydämensä avoinna, he kumartavat nöyrästi häntä ja sanovat: ’Me haluamme jättäytyä Herran käsiin, emme ihmisten, sillä niin kuin on hänen valtansa suuri, niin on myös hänen armonsa.’” (2:15-18)

”Ylpeys saa alkunsa ihmisen luopumuksesta, siitä että hän kääntää selkensä Herralleen ja Luojalleen. Ylpeyden lähde on synti, ja ylpeä ihminen tulvii iljetystä. Siksi Herra lyö ylpeää onnettomuuksilla, kunnes tekee hänestä lopun.” (10:12-13)

Toiseksi Herran pelko on vilpittömyyttä ja viisasta käyttäytymistä toisten ihmisten seurassa:

”Älä teeskentele, kun puhut toisten kanssa; mieltä silti, kuinka asetat sanasi. Älä ylvästele, ettet kompastuisi ja saattaisi itseäsi häpeään. Herra paljastaa salaisuutesi ja nöyryyttää sinua koko seurakunnan nähden, jos tulet hänen eteensä pelkoa tuntematta, vilpillisesti, sydän valhetta täynnä.” (1:29-30)

Viisaana ja Herraa pelkävänä eläminen ei kuitenkaan ole helppoa:

”Poikani, jos ryhdyt palvelemaan Herraa, valmistaudu siihen, että sinua koetellaan. Ole vilpitön, pysy lujana äläkä hätännä, kun joudut ahdinkoon. Pysy lähellä Herraa, älä päästä hänestä irti, niin lopulta kaikki on parhain päin. Ota vastaan kaikki, mikä osallesi tulee, ole kärsivällinen, kun sinua nöyryytetään. Kulka koetellaan tulella, Jumalan valitut nöyryytyksen uunissa.” (2:1-5)

Entä, kun ihminen rikkoo Jumalaa vastaan ja tekee syntiä, mikä on silloin Ben Siran neuvo:

”Poikani, oletko tehnyt syntiä? Älä enää tee, ja menneitäkin pyydä anteeksi. Pakene syntiä kuin käärmettä: jos lähestyt sitä, se puree sinua. Sillä on hampaat kuin leijonalla, niillä se ottaa ihmisen hengiltä.” (21:1-2)

”Älä antaudu syntiin kerta kerran jälkeen, sillä yhdestäkään kerrasta et pääse rangaistuksesta. Älä sano: ’Hän antaa arvoa runsaille uhreilleni, Korkein Jumala ottaa minun antini vastaan.’ Älä väsy rukoilemaan äläkä lyö laimin almujen antamista.” (7:8-10)

”Liekehtivä tuli sammutetaan vedellä, synnit sovitetaan laupeudenteilla.” (3:30)

”Käänny Herran puoleen, jätä syntinen elämä, rukoile häntä ja pyri eroon synneistäsi. Palaa Korkeimman luo, käännä selkäsi vääryydelle.” (17:25-26)

”Anna anteeksi, kun lähimmäisesi tekee väärin, niin itsekin, kun rukoilet, saat syntisi anteeksi. - - Voiko ihminen, joka on armoton kaltaiselleen, rukoilla, että saisi syntinsä anteeksi?” (28:2, 4)

Ihmisen ei siis tule luottaa uhreihinsa, vaan hänen on jätettävä syntinsä ja käännyttävä Herran puoleen. Rukous, almut ja anteeksiantava mieli ovat myös tärkeitä syntien anteeksisaamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tämä on sopusoinnussa tahdon vapauden opin kanssa. Ajatus anteeksiantamisesta anteeksisaamisen edellytyksenä esiintyy myös Isä meidän -rukouksessa.

Suurin osa Sirakin kirjaa käsittelee ihmisten välisiä asioita, mutta niilläkin on liittymäkohtansa ihmisen jumalasuhteeseen. Kun ihminen on oikeassa suhteessa Jumalaan, myös hänen suhteensa toisiin ihmisiin on kunnossa, ja elämä yhteiskunnassa sujuu hyvin.

”Sen tähden olen alusta alkaen pysynyt vakaumuksessani, ja asiaa tutkittuani olen kirjoittanut tämän: Minkä Herra on tehnyt, on kaikki hyvää. Ajallaan hän antaa kaiken tarvittavan. Ei ole mieltä sanoa: ’Tämä on huonompi kuin tuo.’ Kaikki osoittautuu ajallaan hyödylliseksi.” (39:32-34)